

Linköpings universitet

Erfarenheter av att arbeta med Första hjälpen utbildning för målgruppen nyanlända – Helene Elvstrand & Magnus Jansson

Röda Korset har i projektet *Tillsammans är vi starka*, arbetat aktivt för att nå nya målgrupper som deltagare i Första hjälpen utbildning. Kunskap om hur man ska agera vid olika olyckstillbud kan ses som en viktig faktor för att öka människors delaktighet och möjlighet att vara aktiva i samhällslivet samt få ökad beredskap för olika situationer i livet. Inom ramen för projektet har X antal utbildningsinsatser genomförts. Dessa utbildningar kan ses som pilotinsatser, vilka kan generera viktig kunskap om utbildningsinsatser riktade till den aktuella målgruppen.

För att inhämta kunskap om dessa erfarenheter har enskilda intervjuer gjorts med två utbildningsledare som genomfört Första hjälpen utbildning med den aktuella målgruppen. Intervjuerna har transkriberats och analyserats tematiskt. De temana som redovisas tar sin utgångspunkt i centrala aspekter som utbildningsledarna lyft fram.

Erfarenhetens betydelse i det pedagogiska uppdraget

I intervjuerna framkommer att båda utbildarna har gedigen erfarenhet att genomföra Första hjälpen utbildningar. De har dessutom erfarenhet av internationellt arbete och av att möta individer och grupper med olika etniskt ursprung. I intervjuerna med utbildarna synliggörs vikten av att utbildningsledaren har deltagit i olika kulturella sammanhang för att kunna möta målgruppen på ett bra sätt. Även om ledarna inte själva lyfter fram det explicit som en viktig förutsättning, är dessa erfarenheter något som de ofta återkommer till när de beskriver olika exempel från utbildningsaktiviteterna.

Ja alla utbildningar är ju egentligen målgruppsanpassade. Vad jag brukar göra mer, jag har ju ett kroppsspråk med mig i bagaget. Jag är ganska rörlig i mitt kroppsspråk, ja kanske tack vare min bakgrund och mitt resande så har jag lärt mig kommunicera med hela kroppen, att använda andra ord, att anpassa mitt språk (--) När man inte har språket då målar man eller så visar man med händerna, men på annat sätt

Citatet ovan visar vikten av att vara en van utbildare med olika erfarenheter, vilket gör att man kan anpassa insatsen till den aktuella målgruppen. Utbildaren berättar att det är viktigt att ha grundkunskap om den grupp som man ska utbilda och ger exempel på hur hon

tidigare har jobbat med specifika grupper och att all undervisning egentligen måste målgruppsanpassas.

Jag förenklar exempelvis, det gör jag, jag förenklar utbildningarna. Jag använder inte terminologi i samma utsträckning. Jag försöker hitta exempel som kan vara tillämpbara i deras vardag, utifrån deras religion. Jag hade faktiskt en utbildning för ett judiskt center som blev väldigt framgångsrikt. Nu har jag visserligen lite israeliska vänner, men då googlade jag på nätet först. Vad jag ska tänka på när jag går in i ett judiskt schabbat, ett tempel så. Ska man ha långärmat på sig? Jag började genast anpassa för att respektera deras religion och jag gick in för det här. Det här blev en väldigt fin ingång.

Berättelsen från ledaren ovan om hur hon tidigare arbetat med nya målgrupper inrymmer vikten av att visa *respekt* för den grupp man möter i utbildningen. Ett sätt det sker är genom att visa engagemang, exempelvis genom att inhämta bakgrundskunskap om den grupp hon ska möte. Exemplet lyfter fram vikten av interkulturell kompetens i utbildningssammanhang.

I intervjun framkommer även att i den interkulturella förståelsen ingår att anpassa utbildningsinsatsen till målgruppen så att den blir meningsfull och begriplig. Exempelvis måste de exempel som används i utbildning vara trovärdiga och kunna appellera till deltagarnas tidigare erfarenheter.

Utbildningsinsatser riktade till den specifika målgruppen

I intervjuerna var fokus på utbildningen som riktades till den specifika målgruppen. Båda utbildningsledarna framhåller att de har begränsade erfarenheter eftersom de bara genomfört ett fåtal utbildningar med målgruppen. De framhåller båda att Röda Korsets namn och goda rykte fungerar som en dörröppnare att nå nya grupper till Första hjälpen utbildningen. Deltagarna känner sig trygga att gå en utbildning som RK anordnar då de sedan tidigare känner igen deras aktiviteter.

I ett av samtalen uppkommer också en diskussion om vad som kan betecknas som en utsatt målgrupp, vilket exemplifieras med följande citat;

Jag tycker ingen målgrupp är mer utsatt än andra. Det är bara hur man ser, hur man definierar utsatthet. Utsatthet kan ju vara en svensk familj som lever under fattigdomsgränsen *eller ens barn har inte råd att gå på Liseberg* när alla andra barn har råd att gå på Liseberg. Ja utsatthet, ja det är nog en regeringsdefinition. Och många av de här grupperna tror jag inte känner sig utsatta, jag tror att man gör dem utsatta genom utifrån att man definierar dem som utsatta

Citatet ovan tydliggör en viktig förutsättning, dvs. att utsatthet är kontextberoende och beror på hur det uppfattas både av den som betraktar och den som blir betraktad. I samtalen med utbildningsledarna framkommer en komplexitet då de framhåller både en *Likhet* och *Skillnad* i förhållande till målgrupp. I ovanstående citat problematiserar utbildningsledaren att utsatthet kan finnas i alla grupper men samtidigt framhålls att specifika förutsättningar kan uppstå i relation till målgruppen. Att skilja ut någon som "särskilt utsatt" kan vara en nödvändighet för att kunna definiera och anpassa en åtgärd samtidigt kan alltid utskiljandet bidra till att gruppen i sig betraktas i högre grad som avvikande och svag.

Flexibilitet och lyhördhet

Ett annat förhållningssätt som framhålls som nödvändigt av ledarna är förmågan att vara flexibel, exempelvis i förhållande till hur den aktuella kursgruppen kan komma att se ut;

Det är svårt att förbereda sig innan, man vet aldrig vad som kommer att hända eller vilka de är eller du vet inte ens hur många för det kan komma två personer det kan komma trettio två, vi brukar ha ett maxantal på 14 [personer], det vet man aldrig!

Flexibilitet handlar också om att vara lyhörd för olika stämningar som kan uppstå i gruppen.

Så det är väldigt svårt att förbereda sig, man får gå på lite fingertoppskänsla tycker jag. Du behöver känna av....det är lite svårt att förklara men.. jag brukar känna det så fort som jag kommer in i salen.. så. Vad är det för stämning? .. så.. ok

Förutom en flexibilitet i förhållande till hur många deltagare som kan dyka upp till ett kurstillfälle och gruppssammansättning framhålls vikten av flexibilitet även i hur man använder sig av pedagogiska arbetsmetoder. En av ledarna berättar om hur hon tänker om hur Första hjälpen utbildningen helst genomförs.

Inga hjälpmedel! Det är eh.. det är inte alltid skriv och läskunniga människor som går (--)beror på vilken lokal är i. Finns det Whiteboard " God morgon" kan jag skriva då eller, hej eller så, aldrig några andra tekniska hjälpmedel ingenting

Även den andra ledaren framhåller vikten av att göra utbildning som inte kräver massor av hjälpmedel.

Jag tycker inte man ska krångla till det, ju enklare, desto mer så måste jag säga att jag använder mig av kroppsspråk, för det funkar alltid och det överbryggar alla språkgränser, så de..mycket kroppsspråk och mycket skratt. Krångla inte till det så blir det hur bra som helst, tycker jag! Metoder vad kan man ha? Ehskoja till det!

I båda citaten framhåller ledarna att det viktigaste pedagogiska verktyget i Första hjälpen utbildningen är dem själva. De lyfter fram betydelsen av att känna en trygghet i situationen och kunna anpassa innehåll på ett flexibelt sätt. Det hjälpmedel de trots allt beskriver att de använder sig av är bilder och nämner att dessa kan hjälpa till att skapa förståelse;

Ja! Vi har ju böckerna, de får ju bra foton, så jag brukar säga, ta upp böckerna så kan ni hänga med på bilderna, titta på bilderna, det funkalar!

Vissa delar i utbildningen kan vara svåra att förklara om inte man har ett gemensamt språk i gruppen. I förhållande till kursens innehåll är det också viktigt att deltagarna förstår med exakthet exempelvis hur olika hjälpinsatser ska genomföras. Om man förstår fel kan utbildningen få motsatt verkan och livsfarliga situationer uppstå. En av ledarna beskriver i intervjun målade hur hon på ett praktiskt sätt får gestalta utifrån sin egen uppfinningsförmåga termen medvetlös;

Medvetlös exempelvis, det är ohyggligt svårt att förklara om det ingen som kan engelska exempelvis, men det är inte alla som kan det! Men då kan jag skriva medvetlös på svenska och så lägger jag mig själv på golvet och intar en position där. Då säger alla "DÖD"! Nej, nej inte död, nästan död! Jaja hur menar du? Andas men är borta, Aha! Det är där kroppsspråket kommer in, det är väldigt svårt att förklara medvetlös annars.

En annan aspekt som framkommer i intervjuerna är att vara lyhörd i förhållande till hur olika aktiviteter kan fungera i den specifika utbildningsgruppen. Den aspekt som båda ledare lyfter fram är att speciell hänsyn kan behöva tas till att blanda kvinnor och män i grupperna. Vissa övningar kan innebära en intimitet, vilket kräver speciella upplägg i utbildningen som i fallet nedan att täcka bröstet på övningsdockan;

Men i en svensk grupp tänker jag inte på att fråga om det är ok att tjejer och killar samarbetar när de gör sina övningar. De här dockorna har ju bara bröst, jag frågar om det är ok eller vi lägger över något skynde, sådana där smådetaljer som kan vara viktigt men som faktiskt ger en bättre ingång

Den andra ledaren ger exempel på att i övningsituationer kan hon välja att dela på gruppen så att kvinnor tränar för sig och män för sig.

Kanske köra blindbock till exempel, släcka ljuset .. vad gör vi nu? Man ska lägga varandra i stabilt sidoläge, om det är blandat. Kanske muslimer ..blandat kvinnor och män, ja då kan man mycket väl få kvinnorna att öva genom att slänga ut gubbarna i korridoren. Då får ni göra där ute så får vi göra här inne och så! Funkar oftast jättebra, inte alltid! En del muslimer går det alldeles utmärkt att öva tillsammans, det får man kanske känna in. Flexibilitet är en dygd, så!

Ledaren beskriver i citatet ovan återigen vikten av att vara flexibel och samtidigt hur viktigt det är att kunna vara påhittig och som i det här fallet kunna "skoja till det lite".

Beredskap

I intervjuerna beskriver utbildarna att laddade situationer kan uppstå i alla Första hjälpen utbildningar då innehållet i utbildningarna kan väcka minnen och skapa farhågor om vad som kan komma hända i livet. I utbildningarna riktade till målgruppen blir en skillnad att ledaren redan vet på förhand att en betydande del av deltagarna har upplevt traumatiska händelser och att deltagarna nyligen varit med om stora livsavgörande förändringar genom sin flytt till Sverige. Detta innebär att det är viktigt att utbildningsledarna har en beredskap för olika situationer som kan uppstå under utbildningen.

Det kan komma upp i samtal ibland blir dom berörda. Man kan se i deras ögon att ibland att de reflekterar tillbaka till någon situation. Hur man bemöter det då är oftast, i våra utbildningar, i alla fall mina utbildningar så är grupperna och deltagarna engagerade (--)kan det vara människor som sett ganska oroligheter och det är inte här i Sverige där man skär sig på en kniv, utan det kan vara amputeringar, man har trampat på en mina eller någonting. Jag upplever nog att man delar med sig av erfarenheter eller avskärmat vilket nog kan vara på grund av, vilket jag tolkat det som trauman eller nåt bearbetat eller obearbetat: Det man har sina strategier för hur man hanterar det i situationer när det kommer väldigt plötsligt. Man kanske inte har den tanken när man går in i utbildningen att nu ska jag beröra det svartaste hålet i mitt hjärta

Faktumet att många av deltagarna upplevt krig innebär att de har helt andra referenspunkter gällande olika skador de kommit i kontakt med tidigare, vilket påverkar diskussionerna under utbildningen. Som ledaren också beskriver kan utbildningen leda till att minnen väcks och som hon så träffade säger kan utbildningen "beröra det svartaste hålet i mitt hjärta". Intervjuaren frågar vidare hur man kan hantera dylika situationer som uppstår;

Man får gå på känn, jag tror inte jag kan förklara bättre, just som du säger, jag har inte varken kunskap eller behörighet att lyfta på stenar och det är rätt mycket såna här posttraumatiska stresssymptom som en del har, det kan man ju inte gå in och rota i ..så.

Intervjuaren: Hur yttrar sig det?

Ja det kan jag märka, ska tio stycken gå ut och röka eller någonting när det är [Hur gör du då?] JAA! Då gör vi något annat! Då slänger man fram en

docka eller någonting eller, mycket skratt eller så.. det funkar.. man kan inte vara någon annan än den man är och skrattar mycket!

I citatet ovan framhålls vikten av att som ledare kunna hantera olika situationer som kan uppstå.

Gruppernas olika sammansättning

Utbildningsledarna beskriver att Fösta hjälpen utbildningar ofta innebär att människor med olika erfarenheter ingår i grupperna. I utbildningarna som riktades till målgruppen fanns den gemensamma nämnaren att alla deltagare skulle vara nyinvandrade men förutom detta kunde deltagarnas erfarenheter och tidigare kulturella kontexter skilja sig åt mycket. Denna förutsättning beskriver en av ledarna på följande sätt;

Det var ett gäng helt nyanlända, bland annat en läkare ifrån Syrien som bara har fått släppt allting och stuckit, nu hade han bara varit i Sverige i tre veckor, han var med. Sedan hade jag två analfabeter ifrån Somalia – det funkade så bra va! Den här läkaren han köpte ju läget på en gång, så jag sa, får jag visa på dig, han kunde ju engelska, kan jag visa på dig, jajamän! Så han slängde sig ner och spelade medvetslös och jag visade på honom. De skrattade så de grät somaliskorna, de, du vet de här med att en man kan slänga sig på golvet inför en kvinna, det är bara en sådan sak. Och det är det jag menar, det kan bli hur bra som helst, ibland kan det bli pinsamt! Och det är det som gör det hela så roligt, det är en utmaning att vara utbildare, ju värre det är ju mer roligare är det, tycker jag!

Som citatet illustrerar och som ledarna framhåller i intervjuerna kan förutom skilda kulturella kontexter individers olika utbildningsnivå vara en av de saker som särskiljer mest i grupperna. Förmågan att kunna hantera situationen på det sätt som ledaren beskriver i citatet ovan kräver en trygghet i rollen som utbildare men också att ha erfarenhet av att se olika situationer. Fördelen av att ha erfarenheter och därmed metoder att utgå ifrån framhålls även av den andra utbildningsledaren;

Att man kanske inte har en förståelse eller respekt då det är en annan kultur. Man kan inte tvinga någon att göra övningar. Röda Korsets pedagogik bygger ju på att man måste öva också, kanske inte måste men, man bör ju öva för att det ska gå in, att det helst ska vara kvar här upp (informanten menar huvudet). En del ..vill inte då får man respektera det åh ..det är det som är utmaningen åh..hitta..vad kan jag göra istället, för att de ska få med sig så mycket som möjligt.. av den här kursen då..eh..så. Man får ha fantasi.. mycket metoder i bakfickan så.

Avslutningsvis är det angeläget att sätta in Första hjälpen utbildningen i ett större sammanhang och reflektera över vad insatserna kan leda till för den enskilda individen. I intervjuerna framkommer från en av ledarna en diskussion om att utbildningarna i sig kan innebära ett dilemma då nya kunskaper kan leda till att deltagare omprövar tidigare erfarenheter.

Det är precis som att lägga fram den här godispåsen till ett barn och säga "du får dofta här nu, men du får vänta" de här flickorna, när det börjar förstå sina rättigheter kanske de också förstår vilka begränsningar som finns. Det är ju jättesvårt att slå sig loss från det här, och det skulle innebära risken att man aldrig mer skulle få träffa sin familj eller det kanske skulle bli andra konflikter och hedersrelaterade situationer som inte skulle kunna vara bra för dem. Långsamt går friheten men vi kan inte göra något för att befria dig från det här

I relation till ledarens diskussion i citatet ovan är det viktigt att betänka hur Röda Korset organiserar "kring aktiviteter" i relation till Första hjälpen utbildningarna. Vilken möjlighet och beredskap finns det att ta hand om det som uppkommer i utbildningarna både gällande att hantera traumatiska minnen deltagares krav på förbättrade livsvillkor och grupprocesser i utbildningsgrupperna.

Sammanfattning och slutsats

- **Kommunikationskompetens.** Ledarna beskriver att det krävs förmåga att kunna kommunicera på olika sätt. Man kan fråga sig om det skulle behövas något speciellt utbildningsmaterial, exempelvis bilder eller filmer som stöd till lärandet.
- **Erfarna utbildningsledare** – I intervjuerna framkommer med tydlighet betydelse av att ledarna är erfarna. I många av diskussionerna visar de exempel på att då de kommer i utmanande situationer hämtar de stöd i sin erfarenhet. För att utbildningar inte ska bli personbunda är det viktigt att fundera på vilket kunskapsområde (exempelvis interkulturell kompetens) som skulle kunna förstärkas.
- **Flexibilitet och lyhördhet** är faktorer som ledarna framhåller som betydelsefulla för att lyckas med utbildningen.
- **Beredskap** – i utbildningar riktade till den specifika målgruppen finns individer i större utsträckning som helt nyligen varit med om traumatiska upplevelser/betydande livsförändringar. I relationen till detta behöver det utvecklas metoder och strategier för hur det kan hanteras och hur en vidare beredskap kan uppnås.